

Dariusz Z. Skrok

Tendencje współczesnej teologii sakramentu bierzmowania

Studia Theologica Varsaviensia 42/2, 43-70

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. DARIUSZ Z. SKROK

TENDENCJE WSPÓŁCZESNEJ TEOLOGII SAKRAMENTU BIERZMOWANIA

T r e ś ć: Wstęp; I. Bierzmowanie jako sakrament inicjacji chrześcijańskiej; II. Trynitarno-chrystologiczny wymiar sakramentu bierzmowania; III. Pneumatologiczny wymiar sakramentu bierzmowania; IV. Eklezjologiczny wymiar sakramentu bierzmowania; V. Teologiczno-antropologiczny wymiar sakramentu bierzmowania; Podsumowanie. Zusammenfassung.

WSTĘP

Sobór Watykański II wywarł znaczący wpływ na kształt teologii sakramentu bierzmowania. Zapoczątkował bowiem nowe patrzanie na rzeczywistość sakramentalną, w tym na sakrament bierzmowania.¹ Potwierdzeniem nauki soborowej stał się opublikowany w 1971 roku nowy Obrzęd Sakramentu Bierzmowania.² W Konstytucji Apostolskiej *Divinae consortium naturae* z dnia 15 sierpnia 1971 roku papież Paweł VI przedstawił teologię sakramentu bierzmowania oraz określił istotę obrzędu tego sakramentu. Ta wykładnia teologiczna stała się w oczywisty sposób obowiązująca w całym Kościele.

W tym kontekście należy poczynić pewną, jak się wydaje, istotną obserwację. Nawet pobieżne zapoznanie się z literaturą teologiczną dotyczącą sakramentu bierzmowania prowadzi do wniosku, że w przeważającej mierze dotyczy ona wymiaru teologiczno-pastoralnego. Jak wykaże poniższe opracowanie, do rzadkości należą opracowania z zakresu teologii systematycznej (dogmatycznej). W ni-

¹ Por. SC 71.

² *Ordo Confirmationis (Obrzędy bierzmowania)*, Wydanie polskie, Katowice 1975 (skrót: OC).

niejszym opracowaniu zostaną ukazane tendencje współczesnej teologii sakramentu bierzmowania. W aspekcie metodologicznym należy konsekwentnie dążyć z jednej strony do oddzielenia płaszczyzny refleksji dogmatycznej od teologiczno-pastoralnej, z drugiej zaś pokazywać wzajemne powiązania tych dziedzin. Zdaje się, że najważniejszym z tych powiązań jest zadanie przełożenia zasad dogmatyki na język działań praktycznych.

W niniejszym opracowaniu zostanie podjęta próba zbudowania „zwierciadła”, rodzaju idealnego obrazu teologii sakramentu bierzmowania, z którym następnie można skonfrontować faktyczny stan świadomości ludzi wierzących w zakresie wiedzy na temat bierzmowania. Praktyczną wiedzę na temat tego sakramentu, jego znaczenie dla życia chrześcijanina pozwalają ustalić badania z zakresu socjologii religii, podejmowane przez ośrodki teologii pastoralnej w Polsce.

Wydaje się, że współczesną katolicką teologią tego sakramentu, rozpatrywaną na płaszczyźnie refleksji teoretycznej (systematycznej) można zawrzeć w następujących zagadnieniach: bierzmowanie jako sakrament inicjacji chrześcijańskiej (I), trynitarno-chrytologiczny wymiar sakramentu bierzmowania (II), pneumatologiczny wymiar sakramentu bierzmowania (III), eklezjologiczny wymiar sakramentu bierzmowania (IV) oraz teologiczno-antropologiczny wymiar sakramentu bierzmowania (V).

I. BIERZMOWANIE JAKO SAKRAMENT INICJACJI CHRZEŚCIJAŃSKIEJ

W swoim nauczaniu, najpóźniej od czasów Soboru Watykańskiego II, Kościół wyraźnie upomina się o dowartościowanie sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego.³ Są nimi sakramenty chrztu, bierzmowania i Eucharystii. Sakrament bierzmowania nabiera swojego znaczenia w łączności z chrztem i Eucharystią. Dawał temu wyraz Paweł VI w Konstytucji Apostolskiej o sakramencie

³ *Obrzęd bierzmowania należy rozpatrywać i w ten sposób ująć, aby się jasno uwydatnił ścisły związek tego sakramentu z całym wtajemniczeniem chrześcijańskim. Dlatego wypada, aby odnowienie przyrzeczeń, złożonych na chrzcie, poprzedzało przyjęcie tego sakramentu. Jeśli to wskazane, bierzmowania można udzielać podczas Mszy św. Dla tego obrzędu poza Mszą należy przygotować formułę wprowadzającą (SC 71).*

bierzmowania, która ustanawiała nowy obrzęd bierzmowania w duchu teologii posoborowej.⁴ Akcentuje to dobitnie *Katechizm Kościoła Katolickiego: Sakrament bierzmowania wraz z chrztem i Eucharystią należy do 'sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego', którego jedność powinna być zachowana. Należy zatem wyjaśniać wiernym, że przyjęcie tego sakramentu jest konieczne jako dopełnienie łaski chrztu. Istotnie, 'przez sakrament bierzmowania (ochrzczeni) jeszcze ściślej wiążą się z Kościołem, otrzymują szczególną moc Ducha Świętego i w ten sposób jeszcze mocniej zobowiązani są, jako prawdziwi świadkowie Chrystusa, do szerzenia wiary słowem i uczynkiem oraz do bronienia jej'*.⁵

I.1. Jedność sakramentów inicjacji chrześcijańskiej

Sens jedności sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego wyraża już sam nowy Obrzęd Chrztu dzieci, gdy stwierdza: *Ludzie uwolnieni z mocy ciemności przez sakramenty chrześcijańskiego wtajemniczenia razem z Chrystusem umarli, razem z Nim pogrzebani i zmartwychwstali, otrzymują Ducha przybrania za synów i odprawiają z całym ludem Bożym pamiątkę Śmierci i Zmartwychwstania Pańskiego*.⁶ Trudno byłoby więc mówić o teologii sakramentu bierzmowania bez zwrócenia uwagi na dwa pozostałe sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego. Chrzest i bierzmowanie włączają człowieka w paschalną tajemnicę Chrystusa i tworzą Kościół, nadając mu określoną strukturę. Chrzest czerpie swoją skuteczność z tajemnicy męki i zmartwychwstania Pańskiego, natomiast bierzmowanie łączy już ochrzczonego z łaską Pięćdziesiątnicy, łaską Chrystusa uwielbionego, który ożywia swój Kościół przez Ducha Świętego. Chrzest stanowi punkt wyjścia inicjacji, Eucharystia jej ukoronowanie – jest pełnią w porządku sakramentalnym. Sakrament bierzmowania to drugi etap na drodze do całkowitego zjednoczenia z Chrystusem w Eucharystii. Przyjmując Eucharystię, człowiek potwierdza przyrzeczenie zawarte z Bogiem w chrzcie i bierzmowaniu.⁷

⁴ Por. *Obrzędy bierzmowania. Konstytucja Apostolska*, Katowice 1975, s. 12-13.

⁵ KKK 1285. Autorzy KKK cytują tu LG 11.

⁶ *Obrzędy Chrztu dzieci*, Wprowadzenie ogólne nr 1, Katowice 1987.

⁷ D. Ziemiński, *Odnowiona liturgia sakramentu bierzmowania*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” VIII (1975), s. 286.

Jedność powstająca między sakramentami wtajemniczenia chrześcijańskiego ma charakter więzi ontologicznej i eklezjalnej.⁸ Bierzmowanie jest więc zgodnie z tradycją pierwszych wieków dalszym etapem chrześcijańskiego wtajemniczenia.⁹

W pierwszej więc kolejności uwidacznia się związek bierzmowania z sakramentem chrztu świętego. We wstępie do *Obrzędów bierzmowania* czytamy: *Ochrzczeni przechodzą dalszy etap chrześcijańskiego wtajemniczenia przez sakrament bierzmowania. W nim otrzymują Ducha Świętego, który w dzień Pięćdziesiątnicy został zesłany przez Pana na Apostołów.*¹⁰

W samym obrzędzie bierzmowania związek z sakramentem chrztu św. jawi się w odnowieniu przyrzeczeń chrzcielnych¹¹. Kandydaci do bierzmowania po raz pierwszy w swoim życiu publicznie wyznają wiarę, w której zostali ochrzczeni, a teraz wyrażają gotowość trwania przy Chrystusie i Jego Ewangelii.¹² Ma to donieść

Por. W. Świerżawski, *Bierzmowanie*, Wrocław 1987, s. 14n. Autor, wyjaśniając związek sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, przedstawia teologiczne znaczenie tych sakramentów dla życia chrześcijańskiego: *Każdy z nich na swój sposób i coraz pełniej wtajemnicza w misterium Chrystusa, w Jego śmierć i chwalebne zmartwychwstanie. Przez przyjęcie chrztu człowiek umiera i zmartwychwstaje w Chrystusie, ale w sposób niejako 'zaczątkowy', nawet bowiem po chrzcie, choć zostaliśmy zakorzenieni w Chrystusie, dalej żyje w nas stary człowiek ze skłonnościami do grzechu i zdrady. Przez bierzmowanie te zaczątki świętości i zbawienia, jakie chrzest złożył w duszy człowieka, zostają utwierdzone, umocnione i jakby ochronione przed łatwą ich utratą. Bierzmowanie i Eucharystia mają ten sam cel, co chrzest: mają doprowadzić do tego, byśmy jeszcze bardziej umarli dla grzechu i równocześnie jeszcze głębiej zakorzenili się we wspólnotę Kościoła, która jest żywa i dynamiczna, pomaga nam lepiej rozumieć i tym samym bardziej się zagłębić w owo paschalne przejście od grzechu do świętości (...). Tak więc sakramenty inicjacji – chrzest, bierzmowanie i Eucharystia – kształtują w nas dojrzałą wiarę i dojrzałą miłość, czyli to, co jest skrótem chrześcijaństwa, bo dopiero ten jest w pełni chrześcijaninem, kto ma taką wiarę i miłość. Gdy mówimy o dojrzałej wierze i dojrzałej miłości, mamy na myśli bardzo ściśle związek z Chrystusem, polegający przede wszystkim na więzi sakramentalnej i modlitwowej. W modlitwie bowiem, jeśli jest ona wyrazem miłości, miłość do Chrystusa przelewa się w kierunku człowieka; kto naprawdę miłuje Boga, równocześnie miłuje drugiego człowieka.*

⁸ Por. S. Czerwik, *Struktura i teologia odnowionej liturgii sakramentu bierzmowania*, w: *Materiały z kursów homiletyczno-katechetyczno-liturgicznych 1972-1974*, Warszawa 1979, s. 249.

⁹ Por. *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*, red. J. Kudasiewicz, Warszawa 1981, s. 156-168. Por. także: B. Mokrzycki, *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*, Warszawa 1981, s. 292-295; A. Skowronek, *Sakramenty wiary*, T. 1, Włocławek 1995, s. 227-237; W. Schenk, *Liturgia sakramentów świętych* cz. I, Lublin 1964; W. Hryniewicz, *Nasza Pascha z Chrystusem*, Lublin 1987, s. 304-307; C. Krakowiak, *Bierzmowanie w kontekście inicjacji chrześcijańskiej*, AK 68 (1977) t. 88 nr 409, s. 242-246.

¹⁰ OC. Wstęp ogólny nr 1.

¹¹ Por. OC 23.

¹² Por. C. Krakowiak, *Bierzmowanie w kontekście inicjacji chrześcijańskiej*, art. cyt., s. 248.

znaczenie dla kształtowania w sposób świadomy i wolny postaw życiowych, drogi powołania i opowiedzenia się za niezbywalnymi wartościami, jakie winny stać się tworzywem dojrzałego życia chrześcijańskiego. Bierzmowanie więc przedstawia się jako sakrament wiary: zakłada ono wiarę otrzymaną na chrzcie oraz rozwijaną przez osobistą współpracę ochrzczonego z danym mu przez Boga w Kościele darem wiary.¹³

Nie bez znaczenia pozostaje również związek bierzmowania z Eucharystią. Już wstęp do Obrzędów Bierzmowania wyraźnie zaznacza, że *Bierzmowania udziela się zwykle w czasie Mszy św., aby jaśniej ukazał się ścisły związek tego sakramentu z całym wtajemniczeniem chrześcijańskim, które osiąga szczyt w przyjęciu Ciała i Krwi Chrystusa. Dlatego właśnie bierzmowani uczestniczą w Eucharystii, przez którą ich wtajemniczenie chrześcijańskie zostaje dopełnione* (OC 13).

Eucharystia stanowi więc kulminację procesu wtajemniczenia chrześcijańskiego. Mimo, że w praktyce duszpasterskiej kolejność sakramentów wtajemniczenia zostaje zmieniona w porównaniu z tym, co było w tradycji pierwszych wieków, to jednak nie chodzi tu jedynie o zachowanie chronologii, lecz przede wszystkim teologicznego sensu.

Autorzy *Katechizmu Kościoła Katolickiego* dają wyraz starożytnemu przekonaniu Kościoła, iż siedem sakramentów świętych, tak jak zatwierdził je ostatecznie Sobór Trydencki, towarzyszy ludzkiemu życiu i stanowi pewną paralelę do naturalnego życia człowieka.¹⁴ Ci sami autorzy stwierdzają też, że sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego stanowią fundament całego życia chrześcijańskiego.¹⁵ Chrzest i bierzmowanie, w ich przekonaniu, uzdalniają człowieka wierzącego do celebracji liturgii.¹⁶

I.2. Historyczne korzenie jedności sakramentów chrztu i bierzmowania

Spośród sakramentów inicjacji chrześcijańskiej w relacji szczególnej bliskości pozostają chrzest i bierzmowanie. W Kościele

¹³ Por. *Sakramenty*, dz. cyt., s. 170.

¹⁴ Por. KKK 1210.

¹⁵ Por. KKK 1212.

¹⁶ Por. KKK 1119.

starożytnym istniał zwyczaj udzielania bierzmowania przez gest włożenia rąk i namaszczenia w bezpośrednim następstwie sakramentu chrztu. Zachodni zwyczaj nakładania rąk zasadniczo przez biskupa spowodował czasowy dystans pomiędzy chrztem a bierzmowaniem, udzielanym w starszym wieku. O ile Kościół zawsze podkreślał konieczność chrztu do zbawienia (uwzględniając doktrynę o tzw. chrzcie pragnienia), o tyle np. Sobór Trydencki nie stwierdza, że sakrament bierzmowania jest konieczny do zbawienia. Nie oznacza to żadną miarą negacji związku chrztu i bierzmowania. Zgodnie z tradycyjną doktryną bierzmowanie wzmacnia wiarę, jest dopełnieniem chrztu i w sposób trwały określa status bierzmowanego w Kościele. Z tej racji nie może być ono powtarzane.¹⁷

Początkowa łączność sakramentów chrztu i bierzmowania uległa jednak rozpadowi. Po raz pierwszy sakramenty te zostają potraktowane w teologii jako oddzielne znaki święte w „Advertamus”, w homilii Fausta z Riez. Użył on porównania do uzbrojonego żołnierza, gotowego do walki z wrogiem. Taka teologia bierzmowania staje się z biegiem czasu podstawą oficjalnej zachodniej teologii tego sakramentu. Według św. Tomasza z Akwinu w sakramencie bierzmowania chrześcijanin otrzymuje dodatkową moc Ducha Świętego, służącą zwalczaniu nieprzyjaciół wiary Chrystusowej. W sakramencie chrztu następuje duchowe odrodzenie, podobne do zrodzenia fizycznego. Bierzmowanie zaś stanowi ważny etap na drodze nadprzyrodzonego dojrzewania. Z racji teologicznych motywów Akwinata podkreśla związek teologii bierzmowania z zagadnieniem chrztu dorosłych.¹⁸

Racje historyczne wskazują jednoznacznie na łączność genezy bierzmowania z sakramentem chrztu. Bierzmowanie rozwinęło się z chrztu. Ten związek jest wyraźnie dostrzegalny, choć nie można nie zauważyć odrębności pomiędzy obu tymi sakramentami.¹⁹ Mimo to nikt nie wątpi, że chrzest i bierzmowanie nie znajdują się na tym samym poziomie w kwestii konieczności do zba-

¹⁷ Por. K. Rahner, *Sakramenty Kościoła. Medytacje*, przeł. J. Zychowicz, Kraków 1997, s. 38n. Por. także: A. Skowronek, *Sakramenty w ogólności. Chrzest – Bierzmowanie*, Włocławek 1995, s. 227-244.

¹⁸ Por. U. Schwalbach, *Firmung und religiöse Sozialisation*, Innsbruck 1979, s. 27-29.

¹⁹ Por. A. Skowronek, *Sakramenty w ogólności. Chrzest – Bierzmowanie*, dz. cyt., s. 211-213.

wienia. Wynika to z ogólniejszej reguły, która mówi o tym, że nie wszystkie sakramenty są jednakowo ważne i w tym samym stopniu konieczne do zbawienia.²⁰ Należy się zgodzić z twierdzeniem, że chrzest i bierzmowanie są aktami, które tworzą Kościół, stanowią o jego strukturze i oświecają go, łącząc z Jezusem Chrystusem. Symboliczne działanie chrztu włącza człowieka w zakres skuteczności łaski paschalnej, natomiast bierzmowanie to akt symboliczny, łączący ochrzczonego z łaską Pięćdziesiątnicy. Tak więc bierzmowanie stanowi święty znak pełnej transformacji ludzkości. Początkiem tej przemiany jest łaska paschalna. Zarówno chrzest jak i bierzmowanie są działaniami Kościoła, które odnoszą się do człowieka w jego konkretnej sytuacji egzystencjalno-historycznej. Łaska Jezusa Chrystusa urzeczywistnia się w historii, przyjmując określone, uchwytnie formy. W ten sposób historia zbawienia rozwija się w kierunku ostatecznej pełni, jaką jest ponowne przyjście Chrystusa.²¹

W teologii, zarówno magisterialnej jak i uprawianej przez teologów, istnieje wyraźna zgoda co do tego, że bierzmowanie stanowi uzupełnienie sakramentu chrztu. Fakt ten znacząco rzutuje na teologię bierzmowania i sprawia, że rozwija się ona niejako w cieniu teologii chrzcielnej. Dokumenty Vaticanum II podkreślają wzajemny naturalny wręcz związek chrztu i bierzmowania,²² jednak autorzy KKK nie pozostawiają wątpliwości co do tego, że bierzmowanie jedynie „umacnia” i dopełnia namaszczenie chrzcielne,²³ że przyjęcie bierzmowania jest koniecznym uzupełnieniem łaski chrztu.²⁴ Gest namaszczenia, konfirmacja, to dopełniające potwierdzenie chrzcielnego wtajemniczenia, będące równoczesnym umocnieniem łaski chrztu, pełnią darów Ducha Świętego.²⁵ Dopiero chrzest i bierzmowanie, wzięte razem, uzdalniają do celebracji liturgii.²⁶

²⁰ Por. K. Rahner, *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 37.

²¹ Por. *La confermazione. Problemi e proposte*, trad. di M. Care, Leumann-Torino 1975, s. 51-53.

²² Por. SC 71, LG 11.

²³ Por. nr 1242.

²⁴ Por. nr 1285.

²⁵ Por. KKK 1289.

²⁶ Por. KKK 1119.

I.3. Specyfika bierzmowania jako sakramentu inicjacji chrześcijańskiej w aspekcie Chrztu i Eucharystii

Sobór Watykański II postrzegał bierzmowanie jako dopełnienie chrztu. To oczywiste stwierdzenie teologiczne znalazło swój specyficzny wyraz w przekonaniu, że bierzmowanie znosi i uzupełnia braki chrztu. W czasie obrad soborowych powoli dojrzało przekonanie, że bierzmowanie jest sakramentem chrześcijańskiego wtajemniczenia. Dodać należy, że pojęcie to było stosowane w zróżnicowanym, niejednorodnym znaczeniu.²⁷ Oryginalnym wkładem Soboru Watykańskiego II do teologii bierzmowania postrzeganego jako sakrament chrześcijańskiej inicjacji jest interpretacja misji chrześcijanina w analogii do trojkiej misji Jezusa Chrystusa: prorockiej, kapłańskiej i królewskiej.

Duch Święty, który we chrzcie zapoczątkował nowe życie w człowieku, stał się jednocześnie sprawcą upodobnienia do Chrystusa Proroka, Kapłana i Króla. W sakramencie bierzmowania następuje nowa interwencja Ducha Świętego i chrześcijanin zostaje doskonale upodobniony do Chrystusa. Potrójna misja otrzymana już na chrzcie zyskuje teraz nowy dynamizm. Znakiem tego dzieła jest uczestnictwo wiernych ochrzczonych i bierzmowanych w Eucharystii, zwłaszcza w Eucharystii niedzielnej.²⁸

Bierzmowany, uczestnicząc w proroczej misji Chrystusa, w sposób bardziej świadomy uczestniczy w liturgii słowa Bożego. Obdarzony zmysłem wiary i łaską słowa, głębiej wnika w Boże objawienie, wyznaje swą wiarę i staje się zdolny do ujawnienia mocy Ewangelii w życiu codziennym, rodzinnym i społecznym, a także do obrony wiary.²⁹ Jest to zadanie ściśle związane z apostołstwem, z misją ewangelizacyjną wobec świata, w którym chrześcijanin bierzmowany żyje.

Podejmując kapłańską funkcję Chrystusa bierzmowany łączy w Eucharystii ofiarę własnego życia, pracy, cierpienia, odpoczynku, obowiązków stanu i zawodu, przeżywanych „w Duchu”, z ofiarą Jezusa Chrystusa.³⁰ Jest to sprawdzian chrześcijańskiego życia, które-

²⁷ Por. doskonałe analizy problemu w: J. Z e r n d l, *Die Theologie der Firmung in der Vorbereitung und in den Akten des Zweiten Vatikanischen Konzils*, Paderbotn 1986, s. 46-48.

²⁸ Por. *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*, dz. cyt., s. 175.

²⁹ Por. tamże.

³⁰ Por. tamże.

go istota polega na przeżywaniu wszystkiego w łączności z Chrystusem, w pełni poddania kierownictwu Ducha Świętego.

Wreszcie funkcja królewska, czyli służebna, Chrystusa w życiu człowieka ochrzczonego i bierzmowanego ma również swoje odniesienie do Eucharystii. Wyrazem takiej postawy służebnej w zgromadzeniu liturgicznym będzie podejmowanie funkcji liturgicznych.³¹ Ponadto o takiej postawie zaświadczą konkretne czyny apostołskie i życie wedle wymagań Ewangelii.

Zarówno sam obrzęd sakramentu bierzmowania jak i wskazania dokumentów Kościoła oraz liczne wypowiedzi teologów jednoznacznie ujmują bierzmowanie w ścisłej jedności z sakramentem chrztu i Eucharystii, co sprawia, że należy widzieć je jako etapy wtajemniczenia chrześcijańskiego.³² Chrzest i bierzmowanie są sakramentami, które tworzą Kościół, nadając mu określoną strukturę oraz włączają człowieka w paschalną tajemnicę Chrystusa. Chrzest jest znakiem miłości Boga do upadłej ludzkości i Jego uświęcającej mocy, przez zanurzenie w śmierć i zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa (por. Rz 6,4-5). Jest on symbolicznym aktem, przez który odnosi On zwycięstwo w grzesznym człowieku i dalej chce w nim rozwijać swe dzieło prowadząc go do jedności (communio) z Bogiem.³³ Bierzmowanie otwiera człowieka na dar Pięćdziesiątnicy, a przez to bardziej świadomie i dojrzałe wprowadza go we wspólnotę Kościo-

³¹ Zob. OWMR 58-64, dz. cyt. Warte przytoczenia są tu następujące wskazania: *Każdy z uczestników zgromadzenia eucharystycznego ma prawo i obowiązek wnieść wkład we wspólne uczestnictwo, w zależności od stopnia święceń i od spełnianej funkcji. Wszyscy zatem, tak słudzy liturgii, jak wierni, pełniąc swoje funkcje, mają czynić tylko to wszystko, co do nich należy, aby w ten sposób w samym porządku akcji liturgicznej ukazywał się Kościół ze swą strukturą różnych święceń i posług (nr 58). Podczas odprawiania Mszy wierni tworzą społeczność świętą, lud nabyty przez Boga i królewskie kapłaństwo, aby dziękować Bogu, składać w ofierze niepokalaną Hostię nie tylko przez ręce kapłana, ale razem z nim, i uczyć się składania samych siebie w ofierze. Niech się tedy starają okazać to przez głęboką pobożność i miłość względem braci, którzy uczestniczą w tej samej akcji liturgicznej. Niech się też wystrzegają wszelkiego indywidualizmu i wyróżniania się, pamiętając o tym, że mają wspólnego Ojca w niebie i że wobec tego wszyscy są sobie braćmi. Niech więc tworzą jedno ciało, kiedy słuchają słowa Bożego czy też biorą udział w modlitwach i w śpiewie, a szczególnie kiedy wspólnie składają ofiarę i wspólnie przystępują do stołu Pańskiego (...) Niech zatem wierni z radością służą ludowi Bożemu, ilekroć się ich zaprasza do pełnienia jakiejś szczególnej funkcji liturgicznej (nr 62).*

³² Por. A. Ceccchiato, *Celebrare la confermazione*, Padova 1987, s. 112-118.

Por. U. Schwalbach, *Firmung und religiöse Sozialisation*, Innsbruck – Wien – München 1979, s. 132-135.

³³ C. Krakowiak, *Bierzmowanie w kontekście inicjacji chrześcijańskiej*, art. cyt., s. 247.

Por. W. Hanc, *Bierzmowanie – sakramentem ekumenicznym*, AK 74 (1983) t. 100, s. 231.

ła i pozwala mu w sposób czynny włączyć się w zadania ewangelizacyjne. Szczególnym znakiem tej świadomości staje się przeżywanie Eucharystii, która stanowi kulminację wcześniejszych etapów (nie chodzi o porządek czasowy) wtajemniczenia chrześcijańskiego. Przyjmując Eucharystię człowiek potwierdza przymierze zawarte z Bogiem w chrzcie i w bierzmowaniu. Eucharystia jest także trwałym znakiem przymierza Boga ze swoim ludem w Jezusie Chrystusie.³⁴ Dla pełności tła teologicznego sakramentu bierzmowania jako jednego z etapów wtajemniczenia należy podkreślić, że prawdę tę w pełni odzwierciedla liturgia tego sakramentu.³⁵

Wszystkie sakramenty inicjacji chrześcijańskiej, w przekonaniu teologii katolickiej, są wewnętrznie tak ściśle ze sobą powiązane, że prowadzą chrześcijanina do takiego stopnia dojrzałości w wierze, dzięki któremu są oni zdolni spełnić w świecie funkcję przewidzianą dla Kościoła jako pielgrzymującego Ludu Bożego.³⁶

Wzajemny związek sakramentów chrześcijańskiej inicjacji można najlepiej zauważyć na przykładzie chrztu i bierzmowania. Soborowa intuicja dotycząca nauki o Kościele jako prasakramencie, odnoszonym przez analogię do Jezusa Chrystusa jako sakramentu podstawowego, uobecniającego tajemnicę Ojca, uwolniła teologię od gorączkowych poszukiwań biblijnego uzasadnienia tezy o ustanowieniu wszystkich po kolei siedmiu sakramentów Kościoła przez Jezusa Chrystusa. Z większą swobodą można było podejść do rozgraniczenia chrztu i bierzmowania jako wprawdzie połączonych ze sobą, lecz różnych rytów inicjacji. O ile nie ma wątpliwości co do tego, że Jezus bezpośrednio ustanowił chrzest, o tyle należy mówić o immanentnej obecności bierzmowania w ustanowieniu chrztu. Inicjacja nosi rysy chrystologiczne i trynitarne. Stanowi ona bowiem wprowadzenie człowieka w paschalną tajemnicę Chrystusa, spowodowaną przez Ojca, w mocy Ducha Świętego.³⁷

³⁴ Tamże.

³⁵ Zob. S. Cichy, *Duch Święty w tekstach odnowionej liturgii*, art. cyt., s. 126-128.

³⁶ Por. L. Soravito, *Il sacramento della confermazione. Riflessioni teologiche e proposte pastorali*, Leumann-Torino 1986, s. 44.

³⁷ Tezy te, w odwołaniu głównie do K. Rahnera i E. Schillebeeckxa, obszernie rozwija i uzasadnia: B. Snela, *Chrzest i bierzmowanie jako sakrament inicjacji chrześcijańskiej*, „Collectanea Theologica” 39 (1969) z. 2, s. 5-24. Warto tu zauważyć, że Snela przejawia tendencję do łącznego traktowania sakramentów chrztu i bierzmowania. Wynika to z konsekwentnego poprowadzenia idei inicjacji w odniesieniu do tych sakramentów. Pastoralno-liturgiczne aspekty problemu omawiają: C. Krakowiak, *Bierzmowanie w aspekcie inicjacji*

Wewnętrzny związek trzech sakramentów inicjacji chrześcijańskiej ukazuje w sposób czytelny dla człowieka wierzącego odnowioną liturgia. Związek ten jest najbardziej widoczny w obrzędzie chrztu dorosłych, przyjmujących w ramach jednego obrzędu trzy sakramenty: chrzest, bierzmowanie i Eucharystię. Prawdy wiary, które porządkuje teologia systematyczna, przekładają się na język gestów, symboli i rytów tych sakramentów. Związek bierzmowania z chrztem ukazuje odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych, które teraz ochrzczeni wypowiadają świadomie, obiecując konsekwentnie pozostawać przy Jezusie Chrystusie. Do chrztu odwołuje się też modlitwa przed wkładaniem rąk oraz sama modlitwa o Ducha Świętego, bezpośrednio poprzedzająca ryt udzielenia bierzmowania. Natomiast związek bierzmowania z Eucharystią ujawnia się przez fakt, że bierzmowania udziela się zwykle podczas sprawowania Eucharystii, co zaleca nowy obrzęd tego sakramentu.³⁸

II. TRYNITARNO-CHRYSOLOGICZNY WYMIAR SAKRAMENTU BIERZMOWANIA

Trynitarno-chrystologiczny aspekt systematycznej refleksji teologicznej, obecny żywo w teologii Ojców Kościoła, z biegiem czasu zatracił swoje znaczenie dla teologii. Dopiero powrót do źródeł biblijnych, a zwłaszcza przywrócenie teologii charakteru refleksji nad historią zbawienia, zaowocowały dowartościowaniem tego niezwykle doniosłego i płodnego dla teologii kontekstu. W teologii XX wieku do odrodzenia aspektu trynitarno-chrystologicznego przyczynili się najbardziej dwaj teologowie katoliccy: Karl Rahner³⁹ i Hans Urs von Balthasar⁴⁰. Aspekty trynitar-

chrześcijańskiej, AK 58 (1966) t. 69, z. 1, s. 242-256; A. Cecchinato, *Celebrare la confermazione. Rassegna critica dell'attuale dibattito teologico sul sacramento*, Padova 1987, s. 103-123.

³⁸ Por. D. Zimoń, *Odnowiona liturgia sakramentu bierzmowania*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” VIII (1975), s. 285-287.

³⁹ Por. K. Rahner, *Der dreifaltige Gott als transzendenter Ursprung der Heilsgeschichte. Methode und Struktur des Traktats „De Deo Trino”*, w: „Mysterium Salutis” II, hrsg. von J. Feiner u. M. Löhrer, Einsiedeln 1967, s. 317-347; I. Bokwa, *Christologie als Anfang und Ende der Anthropologie. Über das gegenseitige Verhältnis zwischen Christologie und Anthropologie bei Karl Rahner*, Frankfurt am Main – Bern – New York – Paris 1990.

⁴⁰ Por. H. U. von Balthasar, *Glaubhaft ist nur Liebe*, Einsiedeln 1963 (*Wiarygodna jest tylko miłość*, przeł. E. Piotrowski, Kraków 1997); I. Bokwa, *Trynitarno-chrystologiczna interpretacja eschatologii w ujęciu Hansa Ursa von Balthasara*, Radom 1998.

ny i chrystologiczny występują w łączności z tej racji, iż historyczne objawienie Boga jako Trójcy Osób dokonało się w Jezusie Chrystusie, a Trójca immanentna jest tożsama z Trójcą ekonomiczną (historiozbawczą).

II. 1. Trynitarny wymiar sakramentu bierzmowania

Dokonując przeglądu polskiej literatury teologicznej nt. sakramentu bierzmowania należy z bólem skonstatować, że jedynym teologiem, który porusza trynitarny aspekt sakramentu bierzmowania, jest ks. prof. Alfons Skowronek.⁴¹ Fakt ten ujawnia poważny brak w teologicznej refleksji, który powinien zostać jak najrychlej uzupełniony.

A. Skowronek stwierdza, że wszystkie sakramenty stanowią aktualizację życia Bożego, które jest w Bogu Ojcu, Synu i Duchu Świętym. Człowiek uczestniczy w tym życiu na mocy zasług zbawczego dzieła Jezusa Chrystusa. Ta naczelna, trynitarno-chrystologiczno-eklezjologiczna zasada, jest punktem wyjścia dla innych zasad, mających charakter pomocniczy i uzupełniający. Jedną z nich dotyczy konieczności przebadania tekstów znanych z traktatu o Trójcy Świętej, a odnoszących się do Ducha Świętego jako Trzeciej Osoby Trójcy Świętej. Pojawiająca się tutaj trudność polega na niemożności rozróżnienia pomiędzy wypowiedziami na temat Chrystusa uwielbionego a danymi o Duchu Świętym. Sytuację pogarsza fakt, że jasne objawienie o istnieniu Ducha Świętego jako Trzeciej Osoby Trójcy Świętej pojawia się dopiero w ostatnim okresie Nowego Testamentu i jest połączone z niemałymi trudnościami interpretacyjnymi. Z tych stwierdzeń wynika pewien postulat dotyczący sakramentu bierzmowania, mianowicie ten, że nie należy szukać w Nowym Testamencie wypowiedzi bezpośrednio dotyczących sakramentu bierzmowania jako takiego, lecz trzeba poddać analizie teksty odnoszące się do Ducha Świętego.⁴²

Interpretacja sakramentu bierzmowania jako sakramentu Ducha Świętego implikuje argumentację trynitarną w odniesieniu do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej. W tej perspektywie chrzest

⁴¹ Por. A. Skowronek, *Z teologii bierzmowania*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 13 (1975) nr 1, s. 25-42; tenże, *Sakramenty w ogólności. Chrzest – Bierzmowanie*, dz. cyt.

⁴² Por. A. Skowronek, *Z teologii bierzmowania*, art. cyt., s. 26.

jest postrzegany jako sakrament Ojca obdarzającego dziecięctwem Bożym, Eucharystia – jako sakrament Syna, który jako ofiarowany oddaje się Ojcu i nam, zaś bierzmowanie – jako sakrament Ducha Świętego. A. Skowronek podkreśla jednak, że każdy z siedmiu sakramentów ma wymiar trynitarny: *Samo odwołanie się do Trzeciej Osoby nie przybliża nam bierzmowania*.⁴³

Nie ulega wątpliwości, że bierzmowanie jest sakramentem szczególnego udzielania Ducha Świętego. Wydarzenie to ma jednak wyraziste tło trynitarne: w sakramencie bierzmowania Jezus Chrystus spełnia swoją obietnicę dotyczącą Ducha Świętego i wraz z Ojcem posyła Kościołowi Trzecią Osobę Trójcy Świętej. Dopiero trynitarno-chrystologiczny aspekt tego posłania objawia specyficzną istotę sakramentu bierzmowania: jest to sakrament posłania, uzasadniający i umożliwiający posłannictwo chrześcijan w stosunku do świata.⁴⁴

II.2. Chrystologiczny wymiar sakramentu bierzmowania

Uzasadniona wypowiedź na temat chrystologicznego wymiaru sakramentu bierzmowania powinna odwołać się do fundamentalnych stwierdzeń sakramentologii. Stanowią one, że w Jezusie Chrystusie w sposób widzialny ukazało się podarowane ludziom przez Boga zbawienie. Z tej racji refleksja sakramentologiczna mówi o Jezusie Chrystusie jako sakramencie zbawienia danym przez Ojca. Wcielone Słowo określane jest mianem prasakramentu zbawienia, natomiast Kościół, pojmowany jako *społecznie ustanowiona obecność Chrystusa*,⁴⁵ jest nazywany sakramentem podstawowym. Jego konkretyzację stanowi siedem sakramentów, w sensie określonym przez Sobór Trydencki. Orzeczenia tego soboru jak i późniejsze wypowiedzi kościelnego Magisterium podkreślają jednoznacznie, że Jezus Chrystus jest pierwszym Działającym we wszystkich sakramentach, w tym w sakramencie bierzmowania.⁴⁶

Dogmatyczne wypowiedzi na temat chrystologicznego wymiaru sakramentu bierzmowania zyskują swój teologiczny fundament

⁴³ A. Skowronek, *Sakramenty w ogólności. Chrzest – Bierzmowanie*, dz. cyt., s. 218.

⁴⁴ Por. tamże, s. 223.

⁴⁵ K. Rahner, *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 15.

⁴⁶ Por. H. Vorgrimler, *Sakramententheologie*, Düsseldorf 1987, s. 149.

w fakcie, że Duch Święty był obecny w życiu historycznego Jezusa. Do tych teologumenów nawiązują autorzy *Katechizmu Kościoła Katolickiego*: *Jezus jest Namaszczonym Boga w sposób zupełnie wyjątkowy, ponieważ człowieczeństwo, które przyjmuje Syn, jest całkowicie 'namaszczone Duchem Świętym' (...) On napelnia Chrystusa i Jego moc wychodzi z Chrystusa, gdy uzdrawia i leczy choroby. On wreszcie wskrzesza Jezusa z martwych.*⁴⁷ *Zstąpienie Ducha Świętego na Jezusa, kiedy Jan udzielał Mu chrztu, było znakiem, że jest On tym, który miał przyjść, że jest Mesjaszem, Synem Bożym. Jezus poczęty za sprawą Ducha Świętego urzeczywistnia całe swoje życie i całe swoje postanie w pełnej jedności z Duchem Świętym, którego Ojciec daje Mu 'z niezmierną obfitości' (J 3,34).*⁴⁸

Istotnym elementem chrystologicznej refleksji nad sakramentem bierzmowania jest podkreślenie, iż sakrament ten stanowi moment i możliwość pełnego upodobnienia bierzmowanego do Chrystusa. Już chrzest włącza w los Jezusa. Oznacza to, że Chrystus zaczyna żyć w chrześcijaństwie, ten zaś rozpoczyna żyć jak Chrystus. Upodobnienie do Niego obejmuje także śmierć i zmartwychwstanie. Bierzmowanie udziela przyjmującemu je głębokiego upodobnienia do Chrystusa. W tym momencie refleksji pojawia się nawiązanie do pneumatologicznego wymiaru sakramentu bierzmowania: analogicznie w stosunku do Jezusa Chrystusa i do roli, jaką w Jego życiu odegrał Duch Święty, można mówić o upodabniającej do Jezusa obecności Ducha Świętego w życiu indywidualnego chrześcijanina, a także wspólnoty wierzących w Chrystusa.⁴⁹ Bierzmowanie to symboliczny akt, łączący bierzmowanego z łaską Pięćdziesiątnicy. W sakramencie tym zostaje umocniony osobisty związek z Chrystusem, który jako jego Głowa ożywia Kościół do służby na rzecz całej ludzkości.⁵⁰

Jednym z doniosłych osiągnięć Soboru Watykańskiego II było otwarcie Kościoła na świat, w którym urzeczywistnia on właściwą sobie misję zbawienia. Sztandarowym dokumentem w tym względzie jest Konstytucja Duszpasterska o Kościele w świecie współczes-

⁴⁷ KKK nr 695.

⁴⁸ KKK nr 1286. Por. A. Skowronek, *Sakramenty w ogólności. Chrzest – Bierzmowanie*, dz. cyt., s. 223.

⁴⁹ Por. L. Soravito, *Il sacramento della confermazione*, dz. cyt., s. 52-57.

⁵⁰ Por. *La confermazione*, dz. cyt., s. 51. Por. też: AA 3.

sny *Gaudium et spes*. Ojcowie soborowi wielokrotnie powracali do centralnego problemu chrześcijańskiego postannictwa w świecie. Żywy, osobisty związek z Jezusem Chrystusem stanowi konieczne założenie wiarygodnego świadectwa wobec świata. Podczas Soboru podjęto szeroką dyskusję problemu sakramentalnego związku bierzmowanego z Chrystusem, stawiając pytanie o różnice i podobieństwa pomiędzy kapłaństwem sakramentalnym a kapłaństwem wspólnym, mającym swoje uzasadnienie w sakramentach chrztu i bierzmowania. Tzw. „charakter sakramentalny” tłumaczono nie tylko w sensie pneumatologicznym (*sphragis*), lecz i chrystologicznym, akcentując nieutralną orientację życia na Chrystusa, posiadającą znaczenie spirytualne i eschatologiczne.⁵¹ Ponadto sakrament bierzmowania należy pojmować jako egzystencjalne wkroczenie bierzmowanego w los i świadectwo Jezusa, dotyczące nadziei Królestwa Bożego.⁵² Nie jest to możliwe bez ustawicznego przypominania Jezusa Chrystusa, bez uobecniania bardzo osobistego związku z Nim, domagającego się całkowitej reorientacji życia na Niego. Treści te skupiają się w pojęciu „nawrócenia”. Ma ono charakter permanentny.⁵³

III. PNEUMATOLOGICZNY WYMIAR SAKRAMENTU BIERZMOWANIA

Bierzmowanie jest określane mianem *sakramentu Ducha Świętego*. Nazwa ta implikuje, że wraz z niniejszym punktem teologiczna refleksja systematyczna nad sakramentem bierzmowania osiąga swój punkt kulminacyjny.

III.1. Biblijne podstawy sakramentu bierzmowania

Pierwszym krokiem jest odwołanie się do biblijnych podstaw sakramentu bierzmowania. Stanowią je wszystkie teksty mówiące o Trzeciej Osobie Bożej. Wraz z początkiem historii stworzenia i zbawienia Izrael mówi o Duchu Bożym (Rdz 1,2) i postrzega losy

⁵¹ Por. Z e r n d l, *Die Theologie der Firmung...*, dz. cyt., s. 187. 286-289.

⁵² Por. Z e r n d l, dz. cyt., s. 323.

⁵³ Por. H. V o r g r i m l e r, dz. cyt., s. 148; G. K o c h, *Sakramentologia. Zbawienie przez sakramenty*, tłum. W. Szymona, Kraków 1999, s. 188.

ludzkości jako ściśle z Nim powiązane (rdz 2,7). Stary Testament wielokrotnie powtarza prawdę, że ludzki duch uczestniczy w Bożym Duchu. Dar Ducha zostaje obiecany Mesjaszowi. Proroctwo to spełniło się w Nowym Testamencie, który zaświadcza, że Jezus został poczęty z Ducha (Mt 1,18). Początek, jak również cała publiczna działalność Jezusa (J 1,33) stały pod znakiem Ducha Świętego (Mt 12,28). Zmartwychwstały Pan wielokrotnie obiecuje swoim uczniom, że po swoim odejściu do Ojca ześle na nich swojego Ducha, który jest też Duchem Ojca (np. J 20,22). Dzień Pięćdziesiąticy jest dniem, w którym wszyscy otrzymują dar Duch Świętego (Dz 2,1-4). Nowy Testament nie pozostawia wątpliwości co do tego, że każdy chrześcijanin jest napełniony Duchem Świętym (Rz 8,14-17). To napełnienie Duchem ma charakter zarówno nadzwyczajnego daru jak i niejako codziennego wyposażenia człowieka wierzącego. Bóg daruje swego Ducha komu, kiedy i jak chce. Obdarowanie Duchem może mieć charakter nadzwyczajnego wydarzenia (np. Dz 2), a także może stać się udziałem człowieka przez gest wkładania rąk. Dary Ducha są bogate i zróżnicowane, dostosowane do życiowej sytuacji człowieka wierzącego i proporcjonalne do zadań, jakie otrzymuje on w Kościele i w świecie (por. 1 Kor 12,11). Zgodnie ze świadectwem Nowego Testamentu człowiek otrzymuje Ducha przez wiarę i chrzest (Mk 16,16; Dz 2,38).

Chrzest udziela Ducha Świętego. Poświadczą to np. kazanie Piotra w dniu Pięćdziesiąticy (Dz 2,38). Wszyscy włączeni w Chrystusa mają udział w jednym i tym samym Duchu (1 Kor 12,13). W pismach Pawłowych nie ma wzmianki o geście wkładania rąk jako odrębnej części rytu inicjacji. Łukasz preferuje formułę udzielenia Ducha przez chrzest w imię Jezusa. Wyraźny nacisk kładzie on na postawę nawrócenia i związanej z nim wiary. Odgrywają one znaczniejszą rolę niż chrzest. U Łukasza znajdują się dwa teksty, na które powołuje się kościelna Tradycja, kiedy chce udowodnić wzajemny związek chrztu i bierzmowania: Dz 8,14-17 i Dz 19,1-7. Łukasz rozróżniał pomiędzy chrztem z wody a udzieleniem Ducha. Chrzest z wody oznaczał kontynuację historii zbawienia. W ujęciu Jana kontekst historiozbowczy jest obecny przez to, że Duch Święty zastępuje Jezusa, który wstępuje do swego Ojca. To Duch kontynuuje zbawcze dzieło Jezusa. W Nim Jezus jest obecny w swojej wspólnotie wierzących (J 15,26). Trynitarne formuła chrztu (Mt 28,19) jest zbliżona w swojej istocie do

Janowej mentalności teologicznej, jeśli interpretuje się ją jako udzielenie Ducha Bożego przez chrzest.

Analiza danych biblijnych prowadzi do wniosku, że nie wspominają one o dalszym akcie inicjacji, tak jak stosuje go Kościół przez znak bierzmowania. Dowodami na bierzmowanie mogą być jednak, po dogłębnej interpretacji, trzy teksty Nowego Testamentu: Hbr 6,2; Dz 8,14-17 oraz Dz 19,5n. Wydaje się, że ważniejszymi dowodami na istnienie bierzmowania jako ponownego rytu udzielenia Ducha Świętego są teksty z Dziejów Apostolskich. Szczególną rolę odgrywa tu pierwszy z nich – Dz 8,14-17. Tekst ten rozróżnia bowiem wyraźnie między chrztem z wody a udzielającym Ducha włożeniem rąk.⁵⁴

J. Zerndl zauważa, że te biblijne dane nie zostały należycie uwzględnione w trakcie przygotowania soborowych dokumentów dotyczących sakramentu bierzmowania. Z tej racji wielu ojców soborowych zwracało na to uwagę, co w końcu znalazło odbicie w tekstach Vaticanum II.⁵⁵ W tej kwestii nie mają już wątpliwości autorzy *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, którzy twierdzą, że gest wkładania rąk oznacza sakramentalne udzielenie Ducha Świętego w sakramencie bierzmowania, przez co następuje przedłużenie wydarzenia Pięćdziesiątnicy.⁵⁶

III.2. Sakrament bierzmowania jako sakrament Ducha Świętego

Formuła ta stanowi streszczenie całej teologii bierzmowania, jaką zna Tradycja i liturgia. Odmianami tej formuły są precyzacje: Duch Święty jako dar, pełnia, zamieszkiwanie. Przygotowując dokumenty Soboru Watykańskiego II, Kongregacja ds. Dyscypliny Sakramentów, opierając się na stwierdzeniach św. Tomasa z Akwinu, zaproponowała twierdzenie: W bierzmowaniu zostaje udzielona pełnia Ducha.⁵⁷ LG nr 11 i AA nr 3 stwierdzają zgodnie (nie precyzując jednak), że bierzmowanie daje szczególną moc Ducha Świętego.

⁵⁴ Por. U. Schwalbach, *Firmung und religiöse Sozialisation*, dz. cyt., s. 11-17; H. Vorgrimler, *Sakramententheologie*, dz. cyt., s. 141-144.

⁵⁵ Por. dz. cyt., s. 182-184.

⁵⁶ Por. KKK 1288.

⁵⁷ Por. J. Zerndl, dz. cyt., s. 45n.

Do tych sformułowań nawiązuje chętnie współczesna teologia. Czyni to np. K. Rahner, kiedy twierdzi, że chrzest i bierzmowanie to sakramenty udzielenia Ducha Świętego. Udzielony na chrzcie dar Ducha Świętego zostaje w bierzmowaniu pomnożony i wzmocniony, ukierunkowany ku umacnianiu wiary w świecie.⁵⁸

A. Cecchinato nie zgłasza zastrzeżeń pod adresem formuły: Bierzmowanie to sakrament Ducha Świętego, lecz wskazuje na jej problematyczność. Duch Święty zostaje bowiem udzielony już na chrzcie, ponadto Jego dar wiąże się z każdym innym sakramentem. Należy też wyraźnie sprecyzować, na czym polega rola Ducha Świętego we chrzcie, na czym zaś w bierzmowaniu.⁵⁹ W tym kontekście wydają się słuszne dwa zastrzeżenia H. Vorgrimlera. Przestrzega on po pierwsze przed nieporozumieniem, jakim byłoby pojmowanie bierzmowania jako zasadniczego udzielenia Ducha Świętego. Mamy tu bowiem do czynienia z niezawisłą, suwerenną wolą Boga. Po drugie należy się wystrzegać mówienia o bierzmowaniu jako o sakramencie apostołatu świeckich, właśnie z racji udzielenia Ducha Świętego przez Boga w sposób darmowy i absolutnie wolny.⁶⁰

Naukę o pełni Ducha Świętego w bierzmowaniu poszerza KKK, kiedy twierdzi, że pełnia ta nie była zastrzeżona jedynie Jezusowi, lecz dotyczy całego ludu mesjańskiego.⁶¹

Trudno byłoby znaleźć systematyczne opracowanie na temat teologii, a zwłaszcza pneumatologii bierzmowania, które pomijałoby kwestię tzw. charakteru sakramentalnego, rodzaju niewidzialnej, duchowej pieczęci (gr. *sphragis*). Ów sakramentalny charakter pojawia się ze szczególną wyrazistością przy sakramencie bierzmowania.⁶² LG nr 11 stwierdza wręcz: *speciali Spiritus Sancti robore ditantur*.

Działanie Ducha Świętego w niepowtarzalnych sakramentach wyciska niezatarte znamię na duszy człowieka, aby ustawicznie

⁵⁸ Por. K. Rahner, *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 35-38.

⁵⁹ Por. A. Cecchinato, *Celebrare la confermazione*, dz. cyt., s. 58. Pastoralno-liturgiczne aspekty zagadnienia omawia: L. Soravito, *Il sacramento della confermazione*, dz. cyt., s. 48-52.

⁶⁰ Por. H. Vorgrimler, dz. cyt., s. 149.

⁶¹ Por. nr 1287.

⁶² Dokumenty Soboru Watykańskiego II (m. in.) mówią o charakterze sakramentalnym w związku z trzema sakramentami: chrztu (SC 6; LG 7; LG 48), bierzmowania (LG 11) i święceń (kapłańskich – PO 2; sakry biskupiej – LG 21). Por. KKK 698 (pieczęć Ducha Świętego w sakramencie bierzmowania).

uzdalniać do wypełniania kierowanej przez Ducha misji Kościoła w świecie oraz by coraz mocniej wiązać z tajemnicą Chrystusa w Kościele będącym dziełem Bożego Ducha.⁶³

Charakteru sakramentalnego nie można pojmować jako wielkości statycznej, lecz jako dynamiczną zdolność wzrostu w wierze. Duch Święty prowadzi do chrztu. Sakrament ten daje łaskę wiary, która rozwija się, pomnaża i umacnia dzięki działaniu Ducha Świętego. Umocnienie Duchem w bierzmowaniu prowadzi do świadectwa żywej wiary w Jezusa Chrystusa. Moc Ducha Świętego jest siłą ożywiającą i odmładzającą wiarę Kościoła. Odnosi się to do obowiązku świadectwa tak poszczególnych osób jak i całej wspólnoty wierzących w Chrystusa.⁶⁴

Katechizmy religii katolickiej, w kontekście sakramentu bierzmowania, chętnie mówią o darach Ducha Świętego. C. Krakowiak słusznie przypomina, że największym i właściwym darem tego sakramentu jest sam Duch Święty.⁶⁵

Interesującą kwestię podnosi K. Rahner, który stawia pytanie, czy i w jakim stopniu sakrament bierzmowania pokrywa się działalnością ruchów odnowy Kościoła, łączących swoje istnienie i działalność z aktywnością Ducha Świętego. Pyta on: Czy jest to szansa odrodzenia sakramentu bierzmowania? Nie ulega bowiem wątpliwości, że ruchy te pozwalają egzystencjalnie doświadczyć Ducha Świętego jako mocy.⁶⁶

IV. EKLEZJOLOGICZNY WYMIAR SAKRAMENTU BIERZMOWANIA

Katechizm Kościoła Katolickiego, wyliczając skutki bierzmowania, podkreśla wśród nich udoskonalenie więzi z Kościołem.⁶⁷

Wszystkie sakramenty umacniają więź z Kościołem.⁶⁸ Każdy z nich wyraża jednak nowy stosunek przyjmujących do Kościoła.⁶⁹

⁶³ Por. SC 6.

⁶⁴ Por. LG 34.

⁶⁵ Por. *Z problematyki teologicznej sakramentu bierzmowania*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 21 (1974), z. 6, s. 38-45.

⁶⁶ Por. *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 33-42.

⁶⁷ Por. nr 1303.

⁶⁸ Por. SC 59, 69; LG 11.

⁶⁹ Por. LG 31.

Eklezjalny charakter bierzmowania widoczny jest szczególnie w ścisłym powiązaniu tego sakramentu z chrztem i Eucharystią jako etapami wtajemniczenia chrześcijańskiego.⁷⁰ Chrzest i bierzmowanie konstytuują kapłański Lud Boży i przez to uzdalniają do udziału w Eucharystii oraz do przyjmowania i udzielania innych sakramentów.⁷¹

IV.1. Związek bierzmowanych z Kościołem

Bierzmowanie daje nie tylko doskonalszą więź z Jezusem Chrystusem, ale i ze wspólnotą Kościoła. W dokumentach Vaticanum II eklezjalny związek bierzmowanych został wyrażony przy pomocy teologumenonu tzw. charakteru sakramentalnego. LG nr 11 i AA nr 3 mówią o *doskonalszym związaniu z Kościołem*, możliwemu dzięki wyposażeniu w szczególną moc Ducha Świętego. Związek ten polega przede wszystkim na związaniu z Kościołem jako wspólnotą kultu.⁷² Zasadnicze włączenie w Kościół jest kojarzone z sakramentem chrztu, zaś częściowe, doskonalsze włączenie we wspólnotę kościelną, jako skutek poszczególnych sakramentów inicjacji chrześcijańskiej, aż po szczyt osiągniany w Eucharystii, pojawia się wprawdzie w dokumentach soborowych, brakuje jednak specyficznej refleksji nad rolą, jaką w tym względzie odgrywa sakrament bierzmowania. O wiele wyraźniejszy jest związek bierzmowania z posłannictwem wiernych *ad extra*, choć bardzo ważne byłoby zastanowienie się nad posłannictwem *ad intra*, zwłaszcza w aspekcie poprawnych relacji między duchownymi i świeckimi w wypełnianiu specyficznych zadań Kościoła. Wydaje się, że Kościół polski stoi jeszcze przed tymi problemami, zważywszy, że świeccy odgrywają w nim nadal zbyt ograniczoną rolę. Przedmiotem refleksji teologicznej należałoby też uczynić bardzo szczątkowe doświadczenie włączenia w Kościół, co – jak się zdaje – skutkuje nikłym na ogół zaangażowaniem świeckich w życie lokalnej wspólnoty kościelnej.

⁷⁰ Por. A. Skowronek, *Wokół eklezjalnego aspektu chrztu i bierzmowania*, AK 58 (1966) t. 69, z. 1, s. 6.

⁷¹ C. Krakowiak, *Z problematyki teologicznej sakramentu bierzmowania*, art. cyt., s. 46.

⁷² Por. *La confermazione*, dz. cyt., s. 51n.

Dlatego należy z naciskiem podkreślić, że doskonalsze włączenie bierzmowanego do Kościoła następuje w ramach konkretnej, lokalnej wspólnoty kościelnej. Udzielający bierzmowania biskup jest znakiem i gwarantem jedności Kościoła lokalnego z Kościołem powszechnym. *Kościół powszechny ukazuje się światu na danym terytorium jako wspólnota odrodzonych przez chrzest i Ducha Świętego, którzy gromadzą się na sprawowanie Eucharystii. Częstką Kościoła powszechnego jest Kościół lokalny. Kościół partykularny, na czele którego stoi biskup, ma specyficzną rolę do spełnienia w czasie sprawowania sakramentów inicjacyjnych. Przede wszystkim ma on tworzyć sprzyjające środowisko, w którym ochrzczeni będą przeżywali swój związek z Chrystusem i Kościołem poprzez udział w liturgii i w dziele apostołstwa.*⁷³

Teologowie podkreślają związek bierzmowania z chrztem, jeśli chodzi o włączenie w Kościół. Wynika to z oczywistego faktu, że chrzest stanowi inicjację w stosunku do eschatologicznej wspólnoty zbawionych. Inicjacja w chrzcie ma charakter bardziej chrystologiczny (włączenie w tajemnicę paschalną Jezusa Chrystusa, wpółmieranie i współmartwychwstanie z Nim), zaś inicjacja w sakramencie bierzmowania ma charakter raczej pneumatologiczno-eklezyjalny (Kościół jako dzieło Ducha Świętego).⁷⁴ Włączenie w Kościół przez bierzmowanie dokonuje się w wieku pozwalającym bierzmowanemu świadomie podjąć wynikające z tego faktu obowiązki, a mianowicie odpowiedzialność za aktywne uczestnictwo w eklezyjalnej tajemnicy Paschy, uobecnianej w każdej Eucharystii. Bierzmowanie jest również związane z odpowiedzialnością za zbawcze dzieło Kościoła.⁷⁵

Wartościową tezę stawia C. S. Bartnik, który proponuje rozwinięcie idei bierzmowania Kościoła jako takiego.⁷⁶ Opierając się na bogatej bazie biblijnej, lubelski teolog dowodzi, że Nowy Testament uprawnia do wysunięcia hipotezy bierzmowania Kościoła. Opiera się tu na trojakim wątku: Łukaszowym, Pawłowym i Ja-

⁷³ D. Zimoń, *Odnowiona liturgia sakramentu bierzmowania*, dz. cyt., s. 289.

⁷⁴ Por. C. Krakowiak, *Z problematyki teologicznej sakramentu bierzmowania*, dz. cyt., s. 45-51.

⁷⁵ Por. A. Skowronek, *Wokół eklezyjalnego aspektu chrztu i bierzmowania*, dz. cyt., s. 5-7; G. Koch, *Sakramentologia*, dz. cyt., s. 188.

⁷⁶ Poniższe refleksje w oparciu o: C. S. Bartnik, *Bierzmowanie Kościoła*, CT 48 (1978) z. 3, s. 19-30.

nowym. Łukasz nawiązuje do wielokrotnych zesań Ducha Świętego na Jezusa Chrystusa i Kościół, np. Łk 3,21n.; 1,15.17; 1,41; 1,67; 4,14; Dz 2,1-36. Wersja Pawłowa przynosi interpretację o charakterze pastoralnym i teologicznym. Bierzmowanie to dla Pawła komunijna jedność Ducha Ojca (Rz 8,11), Ducha Chrystusa (Rz 8,9) i Ducha Bożego (Rz 8,14). Każdy człowiek staje się dzięki bierzmowaniu specjalną świątynią Ducha Świętego, a jednocześnie wszyscy są jedną świątynią (1 Kor 12,13). U Pawła pojawia się trynitologiczny wątek bierzmowania. Rozumie on je jako rodzaj miejsca, w którym objawia się Trójca Boskich Osób (1 Kor 13,13). Najbardziej teologiczna i mistyczna jest natomiast wersja Janowa. Kościół jest dziełem i objawieniem wszystkich trzech Osób Bożych. Wątek trynitarny pojawił się na tle dawniejszej teologii chrztu o mocnym motywie pneumatologicznym. Dzięki bierzmowaniu Kościół otrzymał swoje życie i swoją duszę. Systematyzując materiał biblijny, C. S. Bartnik stwierdza: *Chrystus bierzmuje najpierw swój Kościół oraz swoje Kościoły lokalne, a dopiero w Kościele – każdą jednostkę*.⁷⁷

Pełniejsze włączenie w Kościół, jakie ma miejsce w sakramencie bierzmowania, staje się bliższe i zrozumiałe, jeśli uwzględnimy się generalną perspektywę Kościoła jako sakramentu. W objaśnianie tej prawdy dał swój wkład K. Rahner. Pojmuje on sakrament jako konkretyzację Bożej łaski. Jeśli Chrystus jest prasakramentem Ojca, to Kościół jest sakramentem podstawowym, gdyż angażuje siebie i przyjmuje wewnętrzną dynamikę łaski Jezusa Chrystusa. Skonkretyzowana w Kościele w postaci siedmiu sakramentów łaska ukazuje najgłębszą entelechię ludzkich dziejów. Jest nią sam Bóg. Pochodzące od Chrystusa sakramenty pozwalają zrozumieć Kościół jako *hojny znak bezwarunkowego samoprzyrzeczenia Boga w Jego Duchu*.⁷⁸ W tym znaczeniu należy pojmować pełniejsze włączenie w Kościół w sakramencie bierzmowania jako interioryzację jego konkretnej rzeczywistości – tak w wymiarze nadprzyrodzonym jak i widzialnym, jako przyjęcie urzeczywistnionej, a jednocześnie stale urzeczywistnianej wiary Kościoła.

⁷⁷ Tamże, s. 30.

⁷⁸ K. Rahner, *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 37.

IV.2. Odpowiedzialność za Kościół i jego misję w świecie

Temat Kościoła był wielokrotnie i pod różnymi aspektami dyskutowany podczas Soboru Watykańskiego II. Jednym z istotnych tematów było ustalenie relacji między hierarchią a świeckimi. Pojawiały się np. głosy mówiące o tym, że przyznanie świeckim zbyt dużych uprawnień może zachwiać równowagę kościelnych struktur. Z drugiej strony chodziło jednak o umotywowanie świeckich do zaangażowania w misję Kościoła w coraz bardziej zdechrystianizowanym świecie.

W tym kontekście sakrament bierzmowania jawił się niektórym ojcom Soboru jako nieograniczona wręcz możliwość zaangażowania świeckich w dzieło ewangelizacji. Legitymację do podjęcia tego dzieła miały stanowić sakramenty chrztu i bierzmowania, uzdalniające do uświęcania świata. Podstawę do pojmowania zwłaszcza sakramentu bierzmowania jako podstawy apostołatu świeckich stanowiły słowa św. Tomasa z Akwinu: *communicare actiones suas ad alios*.⁷⁹ Doktor Anielski wyrażał wręcz przekonanie, że bierzmowanie urzędowo zobowiązuje do rozprzestrzeniania wiary.

Sobór Watykański II określił chrzest i bierzmowanie sakramentalną podstawą apostołstwa świeckich. Mówi o tym LG nr 33.⁸⁰ Dla wyrażenia istoty apostołskiej misji świeckich Sobór używa terminu *vocatio*, powołanie, do tej pory zastrzeżonego jedynie dla osób duchownych. Termin ten ma bezpośrednie osadzenie w żywej przynależności do wspólnoty kościelnej i oznacza zarówno zobowiązanie jak i prawo. Sobór rozumie Kościół jako rzeczywistość ze swej natury misyjną, co ma uzasadnienie w trynitologii. Formami apostołskiego zaangażowania bierzmowanych w świecie mają być głoszenie Chrystusa w ramach katechezy, chrześcijańskie świadectwo w środowisku życia i pracy, urzeczywistnianie przykazania miłości Boga i bliźniego. Nad misją świeckich w świecie ma sprawować pieczę hierarchia kościelna. Udział świeckich w apostołskim zadaniu Kościoła ma swoje uzasadnienie sakramentalne. Sobór nie odwołuje się tu do argumentu o udziale świeckich w kapłaństwie hierarchicznym, lecz wprowadza doktrynę o trzech urzędach Chrystusa (*tria munera*): kapłańskim, prorockim i kró-

⁷⁹ S. Th. III q. 72 a. 2.

⁸⁰ KKK w nr. 900 mówi o chrzcie i bierzmowaniu jako wezwaniu do apostołstwa.

lewskim. Chrześcijanin bierzmowany pełni więc w stosunku do świata funkcję chrystologiczno-uświęcającą, którą łączy z funkcją eklezjalną, pojmowaną jako historyczna kontynuacja zbawczej misji Jezusa Chrystusa.⁸¹

Dzięki bierzmowaniu chrześcijanin może postrzegać całą rzeczywistość w aspekcie zaangażowania wiary. Stąd można z powodzeniem mówić o bierzmowaniu jako o sakramencie wiary Kościoła: sakrament ten umacnia bowiem wiarę, ożywia i pobudza.⁸² Tak pobudzona wiara prowadzi do przekonania, że w Kościele każdy chrześcijanin otrzymał konkretny charyzmat, zobowiązujący go i zarazem uzdalniający do podjęcia odpowiedzialności za Kościół i świat. W ten sposób rodzi się szansa dowartościowania wymiaru społecznego, nie zaś wyłącznie indywidualnego. W tym świetle Kościół jawi się jako społeczność Ducha Świętego, obdarzona przezeń sakramentem misji.⁸³

V. ANTROPOLOGICZNY WYMIAR SAKRAMENTU BIERZMOWANIA

W dobie myślenia w teologii kategoriami personalistycznymi⁸⁴ trudno pominąć antropologiczny wymiar sakramentu bierzmowania. Antropologia oznacza tu w głównej mierze antropologię teologiczną, która ujmuje człowieka w perspektywie nadprzyrodzonej.

Posłanie do innych z przesłaniem Ewangelii niesie ze sobą kwestię nie tyle obowiązków i uprawnień, co przede wszystkim stanowi ontologiczno-dynamiczne wyzwanie, apel skierowany do stylu bycia chrześcijaninem. Sakrament bierzmowania przenosi człowieka w nowy stan czy też sposób bycia.⁸⁵ Antropologiczne skutki tego sakramentu można opisać przy pomocy tradycyjnych terminów, które w tym kontekście pojawiły się w historii teologii: sakrament dojrzałości chrześcijańskiej (św. Tomasz z Akwinu), bycie żołnierzem Chrystusa, umocnienie. Terminy te podkreślają etycz-

⁸¹ Por. J. Z erndl, *Die Theologie der Firmung...*, dz. cyt., s. 308-317.

⁸² Por. *La confermazione*, dz. cyt., s. 55n.

⁸³ Por. K. R ahner, *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 34-44.

⁸⁴ Por. D. Z imoń, *Odnowiona liturgia sakramentu bierzmowania*, dz. cyt., s. 287n.: Personalistyczny charakter bierzmowania.

⁸⁵ Por. G. K och, *Sakramentologia*, dz. cyt., s. 188n.

ny moment zobowiązania do dawania świadectwa Chrystusowi i Ewangelii.⁸⁶

Istotnym dla chrześcijańskiego świadectwa jest jego moment wewnętrzny. Dar Ducha Świętego, otrzymany w sakramencie bierzmowania, prowadzi do rozlicznych konsekwencji antropologicznych. Są nimi: możliwość głębszego wnikania w tajemnicę życia Bożego, możliwość wzrastania w miłości, zdolność do dawania świadectwa nie tylko Chrystusowi, ale i Duchowi Świętemu.⁸⁷

Należy jeszcze raz powrócić do kwestii tzw. charakteru sakramentalnego bierzmowania i zapytać o jego wymiar antropologiczny. Namaszczenie jako znamię, pieczęć Ducha Świętego, staje się symbolem osoby, znakiem jej autorytetu, znakiem posiadania przedmiotu.⁸⁸

A. Cecchinato wyróżnia dwa rodzaje antropologicznych skutków sakramentu bierzmowania: ontologiczne i dynamiczne.⁸⁹ Pierwsza grupa to skutki sakramentu dotyczące głębi chrześcijańskiego jestestwa. Autor proponuje nowe spojrzenie na kwestię tzw. charakteru sakramentalnemu (*sphragis, signaculum*). Jest to upodobnienie człowieka do Chrystusa, znak uczestnictwa w Nim, upodobnienie do Jego obrazu. Można mówić o chrystyfikacji w Duchu, który był ustawicznie obecny w życiu Jezusa. Znak przynależności do Chrystusa jako Głowy Kościoła jest niezmałalny, gdyż upodobnienie do Niego trwa na wieki. Trzeba też wyraźnie mówić o łasce uświęcającej sakramentu bierzmowania, jak też o uczestnictwie w trzech urzędach Jezusa Chrystusa.

Drugą grupę skutków sakramentu bierzmowania stanowią skutki dynamiczne. Dotyczą one sfery działania chrześcijanina. Dary Ducha Świętego, zwane charyzmatami, są stosunkowo rzadko wiązane z sakramentalnym gestem wkładania rąk. O wiele bardziej traktuje się je jako rzeczywistości nadzwyczajne. Do charyzmatów (trudno

⁸⁶ Por. J. Zerndl, *Die Theologie der Firmung...*, dz. cyt., s. 193n.; A. Cecchinato, *Celebrare la confermazione*, dz. cyt., s. 61-80. Cecchinato przytacza obszerną dyskusję, jaka wywiązała się we włoskiej teologii na temat zasadności używania pojęcia dojrzałości w odniesieniu do sakramentu bierzmowania. Termin ten ma zasadnicze zastosowanie w psychologii społecznej i pedagogice, tak też jest najczęściej kojarzony i wyjaśniany. Inne zawężenie problemu stanowi odniesienie tego pojęcia do płaszczyzny jedynie nadprzyrodzonej, jako wzrostu i pomnożenia łaski. Cecchinato nie proponuje jednak własnego rozwiązania kwestii.

⁸⁷ Por. L. Soravito, *Il sacramento della confermazione*, dz. cyt., s. 62-71.

⁸⁸ Por. KKK 1295.

⁸⁹ Por. dz. cyt., s. 257-294.

określić, na ile są one zwyczajne, na ile zaś nadzwyczajne) związanych z sakramentem bierzmowania można zaliczyć: charyzmaty, męstwa, mądrości, wolności czy miłości.

PODSUMOWANIE

W teologicznych rozważaniach na temat sakramentu bierzmowania pojawiają się często głosy, że jest to sakrament zapomniany, zmarginalizowany, dotknięty poważnym kryzysem.⁹⁰ Trudno odmówić tym głosom słuszności. Wspomniany kryzys ma swoje uzasadnienie historyczne. Bierzmowanie wyrosło z Chrztu i nic nie jest w stanie zmienić tej historycznej genezy. O ile Chrzest ma bardzo bogatą bazę biblijną – również w warstwie refleksji teologicznej (np. Rz 6), o tyle bierzmowanie jest z góry skazane na pochodność swojej teologii, choć z całą pewnością taki osąd nie jest do końca słuszny. Chrzest jest pierwszoplanowym sakramentem inicjacyjnym, a bierzmowanie zawsze pozostawało w jego cieniu. Drugim argumentem wyjaśniającym pozycję bierzmowania względem chrztu jest tajemniczość, swoista nieuchwytność Trzeciej Osoby Bożej, nazywanej niekiedy „nieznanym Bogiem”. Renesans teologii Ducha Świętego będzie zapewne owocował pogłębieniem teologii sakramentu bierzmowania, zwanego nie bez przyczyny „sakramentem Ducha Świętego”.

W ocenie posoborowej teologii sakramentu bierzmowania, tak obojętnej jak i polskiej, nasuwa się kilka obserwacji. Pierwsza z nich dotyczy roli Soboru Watykańskiego II. Jest ona nie do przecenienia, jeśli chodzi o teologię sakramentu bierzmowania. Bardzo instruktywna jest w tym względzie niezwykle źródłowa, historyczna praca J. Z e r n d l a, który z dziennikarską dokładnością zaprezentował i skomentował nie tylko same wypowiedzi soborowe odnośnie do sakramentu bierzmowania, ale skrupulatnie przytoczył całość dyskusji poprzedzającej ogłoszenie dokumentów soborowych. Porównując to opracowanie z publikacjami polskich teologów (to samo da się stwierdzić również o teologii niemieckiej) można powiedzieć, że powtarzają oni zasadnicze tezy soborowe, nie wnikając

⁹⁰ Por. np. K. R a h n e r, *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 33. 35 czy wstępy do obu cytowanych artykułów C. K r a k o w i a k a. Podobnie sądzi A. S k o w r o n e k, *Sakramenty w ogólności. Chrzest – Bierzmowanie*, dz. cyt., s. 209n.

zbytnio w ich znaczenie, nie interpretując. Na tym tle bardzo pozytywnie wypada opracowanie A. Ceccinato, które zasługuje i na pochwałę za wnikliwość, subtelność oraz wielopłaszczyznowość refleksji, i przede wszystkim na uważną lekturę. Generalnie trzeba stwierdzić, że brakuje dobrych opracowań w zakresie teologii systematycznej. Wielu autorów zbyt łatwo posiłkuje się samym rytmem sakramentu, powtarzając zawarte w nim sformułowania.

Co do perspektyw teologii sakramentu bierzmowania, należy stwierdzić, że jest ona do odkrycia i systematycznego opracowania. W stwierdzeniu tym nie ma cienia przesady. Niniejsza próba jest usiłowaniem wydobyć i uporządkować najważniejszych treści dogmatycznych sakramentu bierzmowania w aspekcie współczesnych tendencji teologicznych odnośnie do tego sakramentu. Ich celem jest stworzenie rodzaju idealnego schematu teologicznego, który należy skonfrontować z faktyczną wiedzą katolików.

Można chyba oczekiwać, że dalszy rozwój teologii sakramentu bierzmowania dokona się w łączności ze współczesnymi trendami w teologii systematycznej. W refleksji nad Kościołem powraca ona do niesłusznie pomijanej soborowej kategorii Kościoła jako *communio*. W odróżnieniu od kategorii Ludu Bożego, która zrobiła w eklezjologii niezwyklej karierę po Vaticanum II, komunionalna dymensja Kościoła każe rozważać go jako dzieło Ducha Świętego, jako urzeczywistnienie wspólnoty braci i siostr w Chrystusie dzięki tej mocy, jaką daje wspólnota człowieka z Boską Trójcą Osób.⁹¹

Ks. dr Dariusz Z. Skrok – dr teologii, Instytut Teologiczny UKSW w Radomiu.

Tendenzen der heutigen Theologie der Firmung

Zusammenfassung

Das Sakrament der Firmung blieb immer im Schatten der Taufe. Diese Tatsache hat die historischen Anfänge. Erst das II Vatikanische Konzil hat den Versuch unternommen, diese versteckte Wirklichkeit ins Tageslicht zu stellen. Der Autor

⁹¹ Por. M. Jagodziński, *Communio dzięki komunikacji. Teologiczny wymiar teorii komunikatywnego działania w eklezjologii Medarda Kehla SJ*, Radom 2002.

dieses Artikels analysiert die fünf Komponenten der gegenwärtigen systematischen Theologie der Firmung: Firmung als Sakrament der christlichen Initiation (I); trinitarisch-christologische Dimension der Firmung (II); pneumatologische Dimension der Firmung (III); ekklesiologische Dimension der Firmung (IV) und theologisch-anthropologische Dimension der Firmung (V). Die Analyse der postkonziliären theologischen Reflexion auf die Firmung bringt den Autor zur Feststellung, dass auch die systematische Reflexion stark von der einfachen Wiederholung der liturgischen Texte beeinflusst wird. Das ermächtigt zum Schluss, dass die Theologie der Firmung in ihrer systematischen Dimension weiterhin zu entdecken und aufzubauen ist.

Dariusz Z. Skrok